

SULEJOWSKI PARK KRAJOBRAZOWY

PLAN OCHRONY DLA SULEJOWSKIEGO PARKU KRAJOBRAZOWEGO

OPERAT ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Łódź - Warszawa, 2025

Fundusze Europejskie
dla Łódzkiego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Operat zagospodarowania przestrzennego
opracował zespół w składzie:
dr hab. Dominik Drzazga
dr Dorota Sikora-Fernandez

Wykonawca prac:

Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska;
ul. Erazma Ciołka 13, 01-445 Warszawa

ZESPÓŁ PARKÓW
KRAJOBRAZOWYCH
WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

Plan ochrony dla Sulejowskiego Parku Krajobrazowego sporządzono na zlecenie
Województwa Łódzkiego – Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego
ul. Solna 14,91–423 Łódź

Fundusze Europejskie
dla Łódzkiego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Priorytetu FELD 02. Fundusze europejskie dla zielonego Łódzkiego, Działanie FELD.02.15 Bioróżnorodność, typ 4. Opracowanie, aktualizacja dokumentów dla obszarów chronionych lub wdrażanie ich zapisów, programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2021 - 2027.

Spis treści:

1.	WSTĘP.....	5
1.1.	Cel opracowania wraz z ogólną informacją o Planie ochrony.....	5
1.2.	Metodyka i zakres prac.....	5
1.2.1.	Ogólne założenia prac nad Planem ochrony	5
1.2.2.	Metodyka i zakres prac w odniesieniu do zagospodarowania przestrzennego	6
1.3.	Zespół autorski	9
1.4.	Ogólna charakterystyka Parku.....	9
2.	OCENA DOTYCHCZASOWEGO STANU ROZPOZNANIA	13
2.1.	Ogólna charakterystyka stanu wiedzy.....	13
2.2.	Zestawienie dostępnego piśmiennictwa oraz ocena zasobów informacji pod kątem ich przydatności do potrzeb Operatu	14

Część I

Charakterystyka i diagnoza stanu

1. WSTĘP

1.1. Cel opracowania wraz z ogólną informacją o Planie ochrony

Operat zagospodarowania przestrzennego (dalej: Operat) jest jednym z siedmiu operatów szczegółowych stanowiących część Planu ochrony dla Sulejowskiego Parku Krajobrazowego (dalej: SuPK lub Park). Głównym celem opracowania jest sformułowanie kompleksowych zaleceń dotyczących ochrony i zrównoważonego użytkowania przestrzeni Parku oraz jego otuliny, z uwzględnieniem charakterystycznych uwarunkowań środowiskowych, kulturowych i urbanistycznych tego obszaru na kolejne 20 lat. Operat składa się z dwóch zasadniczych części: diagnozy stanu zagospodarowania przestrzennego oraz części strategicznej zawierającej cele ochronne, działania planistyczne i wskazania do dokumentów planistycznych różnych szczebli.

Ustalenia Operatu będą stanowić podstawę merytoryczną dla przyjęcia uchwały Sejmiku Województwa Łódzkiego w sprawie Planu ochrony dla Sulejowskiego Parku Krajobrazowego. Treść operatu jest zatem rozwinięciem i uzasadnieniem wspomnianej uchwały przy czym należy podkreślić, że w toku procedury opiniowania, uzgadniania oraz konsultacji społecznych, ostateczne brzmienie zapisów przyjętych przez Sejmik może ulec zmianie w stosunku do propozycji zawartych w niniejszym dokumencie, szczególnie w zakresie identyfikacji zagrożeń, działań ochronnych, form ochrony przyrody, a także ustaleń rekomendowanych do wprowadzenia w dokumentach planistycznych i strategicznych, sporządzanych przez samorządy terytorialne, a związanych z zagospodarowaniem przestrzennym i ochroną zasobów przyrodniczo-krajobrazowych SuPK.

Wymóg sporządzania planów ochrony dla parków krajobrazowych wynika z zapisów art. 18 ust. 1 Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1478 z późn. zm.). Zasadnicza treść oraz jego podział na poszczególne operaty planu ochrony dla parku krajobrazowego ujęta jest w art. 20 ust. 4 tej ustawy, natomiast tryb jego sporządzania, zakres wymaganych prac oraz zakres i możliwe sposoby ochrony zasobów parków określa Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 roku w sprawie sporządzania projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego, dokonywania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody (Dz. U. z 2005 r. Nr 94, poz. 794).

Organem sporządzającym Plan ochrony dla SuPK jest dyrektor Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego (ZPKWŁ), natomiast wykonawcą opracowania jest Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska.

1.2. Metodyka i zakres prac

1.2.1. *Ogólne założenia prac nad Planem ochrony*

Zakres prac wykonanych w ramach opracowania Planu ochrony dla Sulejowskiego Parku Krajobrazowego uwzględnia zarówno formalne wymogi wynikające z przywołanego powyżej rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 r., jak i rzeczywiste potrzeby wynikające z rozpoznania aktualnego stanu zagospodarowania przestrzennego oraz identyfikacji zagrożeń dla zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych Parku. Prace inwentaryzacyjne i waloryzacyjne były niezbędne do opracowania spójnej, długofalowej strategii ochrony wartości tego obszaru. Należy jednak podkreślić, że pomimo szerokiego zakresu analiz i bogatego materiału źródłowego, dokumentacja Planu ochrony, w tym także Operat zagospodarowania przestrzennego, nie powinna być traktowana jako monografia przyrodnicza Parku, lecz jako narzędzie planistyczne wspierające skuteczną ochronę i racjonalne gospodarowanie przestrzenią w granicach SuPK.

Prace prowadzone nad wszystkimi operatami składają się z następujących etapów:

I – etap oceny stanu rozpoznania analizowanych komponentów (zagadnień) oraz zaplanowania niezbędnych prac uzupełniających.

II – etap charakterystyki i diagnozy stanu, obejmujący:

- analizę dostępnych danych,
- wykonanie uzupełniających badań inwentaryzacyjnych,
- ocenę zachodzących zmian i ocenę skuteczności dotychczasowych sposobów ochrony,
- analizę uwarunkowań ochrony,
- identyfikację zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych.

III – etap strategii ochrony, obejmujący m.in.:

- określenie celów ochrony,
- określenie zakresu prac rekomendowanych w celu ochrony analizowanych komponentów oraz monitorowania skuteczności podjętych działań,
- określenie zasad i kierunków użytkowania obszaru Parku oraz propozycji ustaleń do dokumentów planistycznych i strategicznych różnych szczebli,
- sformułowanie propozycji uzupełnienia wiedzy dotyczącej analizowanych komponentów oraz propozycji ich wykorzystania w rozwoju funkcji turystycznych, rekreacyjnych i edukacyjnych Parku,
- prognozę stanu analizowanych komponentów w perspektywie 20 lat w wariantcie pełnej realizacji ustaleń Planu ochrony oraz w wariantcie utrzymania dotychczasowych trendów, a także oszacowanie kosztów realizacji proponowanych działań.

Istotnym elementem prac nad *Planem ochrony Sulejowskiego Parku Krajobrazowego* jest podział jego obszaru na strefy działań ochronnych, do których odniesie się część ustaleń opisanych w części strategicznej niniejszego Operatu.

Szczegółowa metodyka prac diagnostycznych wykonanych w ramach opracowywania Operatu zagospodarowania przestrzennego została omówiona poniżej.

1.2.2. Metodyka i zakres prac w odniesieniu do zagospodarowania przestrzennego

Zakres działań realizowanych w ramach opracowania Planu ochrony dla Sulejowskiego Parku Krajobrazowego został zaprojektowany w sposób umożliwiający jednocześnie spełnienie obowiązujących wymogów prawnych oraz uwzględnienie specyficznych potrzeb diagnostycznych wynikających z aktualnego stanu środowiska, presji urbanizacyjnych i złożonych uwarunkowań przestrzennych tego obszaru. W szczególności nacisk położono na identyfikację głównych zagrożeń ekologicznych i inwestycyjnych oraz wyzwań planistycznych, które mogą wpływać na integralność przyrodniczą i krajobrazową Parku, a także na sformułowanie skutecznych, długoterminowych kierunków ochrony i zarządzania przestrzenią w oparciu o istniejące i planowane instrumenty polityki przestrzennej.

Jednym z kluczowych założeń przy opracowywaniu Planu ochrony dla Sulejowskiego Parku Krajobrazowego jest wyodrębnienie na jego obszarze stref działań ochronnych, które stanowią podstawę do różnicowania form i intensywności ochrony w zależności od charakteru przestrzeni oraz występujących w niej wartości przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych. Strefy te posłużą jako odniesienie dla szczegółowych ustaleń zawartych w części strategicznej Operatu, określając zakres

dopuszczalnych form użytkowania terenu oraz kierunki działań służących zachowaniu integralności i tożsamości przestrzennej Parku.

W skład literatury źródłowej wykorzystanej na potrzeby opracowania weszły zarówno publikacje naukowe: artykuły i monografie dotyczące środowiska przyrodniczego regionu, jak również raporty o stanie środowiska, opracowania regionalne, mapy tematyczne wraz z objaśnieniami, a także materiały niepublikowane, takie jak ekspertyzy branżowe, studia planistyczne i dokumentacja przestrzenna. Zakres analizowanych zagadnień został dostosowany do wymagań wynikających z opracowywania Planu ochrony SuPK, niemniej jednak w niektórych przypadkach ograniczona dostępność danych, ich rozproszenie, różny poziom aktualności oraz ograniczona wiarygodność, mogą stanowić istotne wyzwanie dla pełnej i precyzyjnej diagnozy.

Część diagnostyczna Operatu dla SuPK została opracowana w oparciu o analizę uwarunkowań przestrzennych, środowiskowych oraz społeczno-gospodarczych w granicach Parku. Uwzględniono przy tym również teren otuliny, który ze względu na silne powiązania funkcjonalne z przestrzenią Parku oraz narastającą presję urbanizacyjną odgrywa istotną rolę w procesach kształtowania i ochrony jego wartości przyrodniczo-krajobrazowych. Przeprowadzona diagnoza pozwoliła na całościowe rozpoznanie aktualnego stanu zagospodarowania, wskazanie głównych zagrożeń oraz wyodrębnienie kluczowych wyzwań planistycznych i ochronnych, przed jakimi stoi obszar Parku w kontekście intensyfikujących się przemian przestrzennych w województwie łódzkim.

Ponadto istotnym źródłem wiedzy o istniejącym zagospodarowaniu przestrzennym są obowiązujące do 30 czerwca 2026 r. studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin. Dokumenty te, mimo że formalnie obejmują cały obszar Parku, nie posiadają mocy wiążącej, stanowiąc jedynie opracowania wskazujące kierunki przekształceń funkcjonalno-przestrzennych JST. Co więcej, w związku z reformą systemu planowania przestrzennego, przewiduje się ich zastąpienie przez nowe instrumenty – plany ogólne i strategie rozwoju lokalnego i ponadlokalnego – kształtujące politykę przestrzenną. W tym kontekście kluczową rolę w kształtowaniu przestrzeni Parku odgrywają miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Mają one charakter aktów prawa miejscowego, co oznacza, że ich ustalenia są wiążące zarówno dla organów administracji, jak i inwestorów. To właśnie te dokumenty w praktyce przesądzają o możliwości lokalizacji zabudowy, kierunkach przekształceń terenu oraz sposobach ochrony cennych zasobów przyrodniczych i krajobrazowych.

Na potrzeby opracowania charakterystyki społeczno-gospodarczej SuPK oraz jego otuliny, zgromadzono i poddano analizie szeroki zakres danych pochodzących z wielu źródeł. Wśród nich znalazły się:

- informacje oraz materiały uzyskane bezpośrednio od jednostek samorządu terytorialnego, w szczególności urzędów gmin leżących w granicach Parku i jego strefy ochronnej,
- dane statystyczne pozyskane z zasobów Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego (BDL GUS), obejmujące m.in. strukturę demograficzną, sektorową aktywność zawodową i stopień urbanizacji,
- zasoby pochodzące z oficjalnych serwisów internetowych, takich jak: *wykaz.ekoportal.pl*, *baza.oos.gdos.gov.pl*, a także z innych specjalistycznych portali tematycznych poświęconych zagadnieniom ochrony środowiska i planowania przestrzennego,
- informacje przestrzenne dostępne na dedykowanych platformach mapowych, takich jak: *geoportal.gov.pl*, *mapa.inspire-hub.pl*, *geoserwis.gdos.gov.pl*, *bdl.lasy.gov.pl*, jak również inne źródła danych geoprzestrzennych o charakterze referencyjnym i tematycznym.

Zebrane dane pozwoliły na przeprowadzenie przekrojowej analizy społeczno-gospodarczej, stanowiącej integralny komponent diagnozy operatu, z uwzględnieniem specyfiki funkcjonalno-przestrzennej regionu łódzkiego oraz wpływu procesów urbanizacyjnych na stan zagospodarowania Parku i jego otoczenia.

W przypadkach, gdy dostępne dane źródłowe okazały się niewystarczające, niespójne lub zdezaktualizowane, podjęto działania mające na celu ich uzupełnienie i weryfikację. Dokonano odpowiednich obserwacji i przeprowadzono rozpoznania terenowe w newralgicznych lokalizacjach SuPK oraz przeprowadzono bezpośrednie rozmowy z przedstawicielami administracji samorządowej szczebla gminnego. Szczególną rolę odegrała współpraca z pracownikami merytorycznymi odpowiedzialnymi za politykę przestrzenną, kwestie środowiskowe, rolnictwo oraz zarządzanie gruntami. Dzięki temu możliwe było uzupełnienie braków informacyjnych i uzyskanie aktualnego, zintegrowanego zestawu danych, który posłużył jako fundament dla dalszych prac analitycznych i prognostycznych, a także dla sformułowania kierunków działań ochronnych w odniesieniu do przestrzeni Parku.

Operat zagospodarowania przestrzennego zrealizowany został wg następującego schematu metodycznego:

1. Analiza dostępnych publikacji i innych niepublikowanych opracowań dotyczących zagospodarowania przestrzennego.
2. Zebranie i analiza informacji nt. wszelkich form zagospodarowania przestrzennego obszaru Parku oraz powiatów i gmin położonych na jego obszarze, w szczególności ze źródeł statystycznych, ewidencyjnych i archiwalnych.
3. Analiza zawartości studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin obejmujących obszar SuPK i jego otuliny oraz uchwalonych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z obszaru Parku i otuliny,
4. Przeprowadzenie wizji terenowych, dokumentujących stan zagospodarowania przestrzennego Parku i jego otuliny.
5. Weryfikacja i usystematyzowanie zebranych informacji w postaciach tabelarycznej, katalogowej, fotograficznej i kartograficznej.
6. Sporządzenie syntez uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego Parku wynikających z ochrony przyrody (głównie na podstawie materiałów publikowanych) oraz dziedzictwa kulturowego i krajobrazu (głównie na podstawie Operatu ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu).
7. Adaptacja dla potrzeb Operatu zagospodarowania przestrzennego materiałów z innych operatów sporządzanych na potrzeby planu ochrony Parku w celu zapewnienia spójności diagnozy przestrzennej.
8. Opracowanie diagnozy stanu zagospodarowania przestrzennego w układzie opisowym.
9. Identyfikacja i analiza zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych Parku, wynikających z aktualnego stanu zagospodarowania przestrzennego oraz planowanych zmian.
10. Określenie uwarunkowań rozwoju przestrzennego, w tym z uwzględnieniem diagnozy elementów środowiska określonych w innych operatach szczegółowych.
11. Określenie celów rozwojowych, w szczególności w odniesieniu do zdiagnozowanych zagrożeń w Parku oraz na zewnątrz jego granic.
12. Wskazanie działań planistycznych i organizacyjnych, których wdrożenie warunkuje realizację przyjętych celów ochrony i rozwoju Parku, w tym zaleceń dotyczących aktualizacji lokalnych dokumentów planistycznych oraz wzmocnienia współpracy między jednostkami samorządu terytorialnego.

Zakres problemowy niniejszego Operatu jest określony w spisie treści, natomiast zakres terytorialny pod względem diagnozy stanu zagospodarowania, obejmuje obszar SPK i wybiórczo obszar jego otuliny i sąsiednich terenów, szczególnie pod względem identyfikacji zagrożeń zewnętrznych.

1.3. Zespół autorski

Autorami niniejszego opracowania są:

- dr hab. Dominik Drzazga – kierownik zespołu, pracownik Katedry Zarządzania Miastem i Regionem Uniwersytetu Łódzkiego, ekspert w zakresie planowania przestrzennego, rozwoju lokalnego i urbanistyki, prezes Oddziału Towarzystwa Urbanistów Polskich, członek Regionalnej Rady Ochrony Przyrody w Łodzi;
- dr Dorota Sikora-Fernandez - pracownica Katedry Zarządzania Miastem i Regionem Uniwersytetu Łódzkiego, ekspertka rozwoju lokalnego, zarządzania w JST, członkini Towarzystwa Urbanistów Polskich.

Zespół autorski posiada szerokie doświadczenie w sporządzaniu dokumentów strategicznych, planistycznych i diagnostycznych. Członkowie zespołu są autorami wielu publikacji (książek, monografii, artykułów naukowych) polskich i obcojęzycznych w zakresie rozwoju lokalnego, zarządzania strategicznego, planowania przestrzennego. Prowadzą także badania naukowe w tych obszarach.

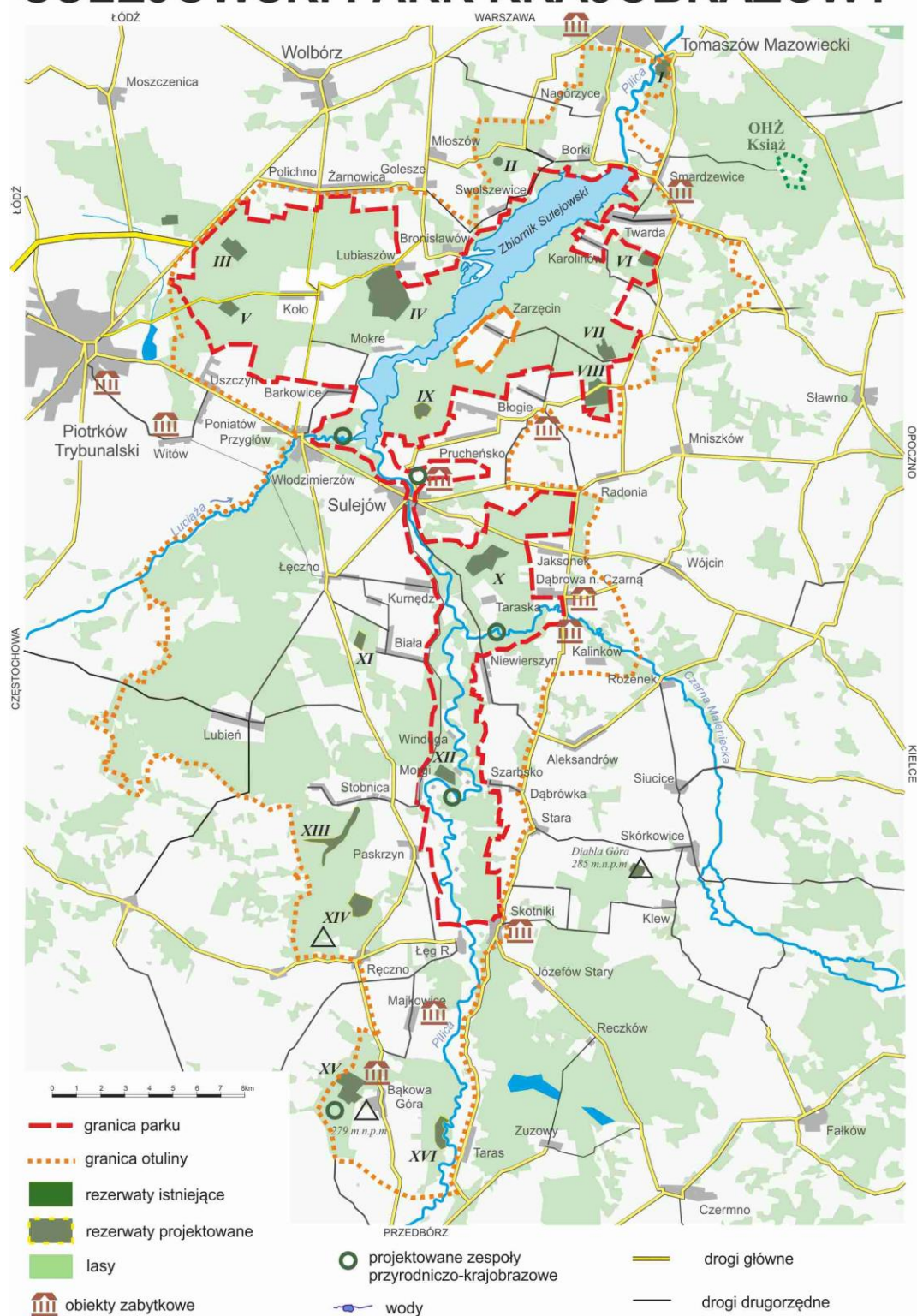
1.4. Ogólna charakterystyka Parku

Sulejowski Park Krajobrazowy został utworzony 21 lipca 1994 roku rozporządzeniem Wojewody Piotrkowskiego (Rozporządzenie Nr 3/94 Wojewody Piotrkowskiego z dnia 21 lipca 1994 r. – Dz. Urz. Woj. Piotr. z dnia 5 sierpnia 1994 roku, Nr 22, poz. 136) na pograniczu województw łódzkiego i świętokrzyskiego, w dolinie Pilicy, obejmując obszar o wysokich walorach przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych. Aktualną podstawę prawną jego funkcjonowania stanowi uchwała nr XLVII/614/18 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 27 lutego 2018 r. w sprawie Sulejowskiego Parku Krajobrazowego. Uchwała ta określa szczególne cele ochrony Parku oraz obowiązujące w jego granicach zakazy. Cele te realizowane są w oparciu o zapisy Planu ochrony SuPK (rozporządzenie Nr 29/2006 Wojewody Łódzkiego z dnia 3 listopada 2006 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony Sulejowskiego Parku Krajobrazowego – Dz. Urz. Woj. Łódzkiego Nr 380 poz. 2946), którego ważność wygaśnie w 2026 r.

Park znajduje się w makroregionie Wzniesień Południowomazowieckich (Równina Piotrkowska) i Wyżyny Przedborskiej (Wzgórza Radomszczańskie i Wzgórza Opoczyńskie). Charakterystyczną cechą budowy geologicznej terenu jest zróżnicowana pokrywa osadów czwartorzędowych, które w wielu miejscach tracą ciągłość, odsłaniając starsze formacje jury i kredy, szczególnie w partiach wyniesionych i erozyjnych, co nadaje krajobrazowi wyraźnie urozmaicony charakter.

Zajmuje powierzchnię ponad 17 000 ha, rozciągając się na terenach gmin Ręčno, Aleksandrów, Tomaszów Mazowiecki, Sulejów, Wolbórz, Mniszków oraz miasta Piotrkowa Trybunalskiego. Otulina Parku znajduje się w granicach gmin Wolbórz, Sulejów, Ręčno, Łęki Szlacheckie, Rozprza, Mniszków, Przedbórz, Aleksandrów, miasta i gminy Tomaszów Mazowiecki oraz miasta Piotrków Trybunalski. Jego powstanie miało na celu ochronę naturalnych systemów rzecznych, zróżnicowanej mozaiki siedlisk oraz cennych krajobrazów nadrzecznych i leśnych, charakterystycznych dla tego regionu.

SULEJOWSKI PARK KRAJOBRAZOWY

Ryc. 1. Mapa Sulejowskiego Parku Krajobrazowego (Źródło: ZPKWŁ)

Dominującym elementem przestrzennym Parku jest Zalew Sulejowski, sztuczny zbiornik wodny o długości ok. 17 km, utworzony przez spiętrzenie Pilicy w latach 1979-1983, który obecnie pełni funkcje retencyjne, rekreacyjne i krajobrazowe. Otoczenie zbiornika obejmuje kompleksy leśne, łąki i torfowiska, a także liczne doliny rzeczne i meandrujące cieki. Park odznacza się wysoką różnorodnością form ukształtowania terenu, z obecnością sandrów, wydmy, kotlin oraz fragmentów równin zalewowych, stanowiących pozostałości po działalności lodowcowej i fluwialnej.

Dla ograniczenia oddziaływań zewnętrznych i minimalizacji presji wynikającej z działalności człowieka, Park otoczony jest otuliną, stanowiącą strefę ochronną przylegającą bezpośrednio do jego granic. Powierzchnia Parku wynosi 17026,00 ha, natomiast jego otuliny - 36411,10 ha, co łącznie daje 53437,10 ha obszaru objętego kompleksową ochroną i planowaniem przestrzennym uwzględniającym jego szczególne walory i funkcje.

Park ochronia krajobraz nadrzeczny Pilicy, Czarnej Malenieckiej (Koneckiej), delty Łuciąży, śródleśnych strumieni, np. strugi Młynki czy Rosochy. Znajduje się w nim fragment najlepiej zachowanego koryta Pilicy, który charakteryzuje się licznymi, naturalnymi i malowniczymi meandrami. Doliny rzek przepływających przez tereny Parku są schronieniem dla wielu gatunków roślin i zwierząt, a obecność siedlisk priorytetowych i licznych gatunków chronionych, w tym bobra, wydry, bielika, zimorodka, nietoperzy i storczyków, świadczy o wyjątkowej wartości przyrodniczej tego terenu.

Pozornie nizinne tereny poprzecinane są dolinami i wąwozami, zachowując jednocześnie pagórkowaty charakter z wyraźnymi obniżeniami dna dolin oraz wzniesionymi brzegami odsłaniającymi widoki na otaczające tereny (ZPKWŁ).

W granicach SuPK i jego otuliny znajdują się 12 rezerwatów przyrody o łącznej powierzchni ok. 650 ha (Błogie, Bory nad Pilicą, Gaik, Twarda, Czarny Ług, Jaksonek, Jawora, Las Jabłoniowy, Lubiaszów, Meszcze, Niebieskie Źródła i Wielkopole), 2 użytki ekologiczne (Murowaniec i Bronisławów), pomniki przyrody oraz 5 obszarów wchodzących w skład europejskiej sieci Natura 2000 (PLH260015 Dolina Czarnej, PLH100008 Dolina Środkowej Pilicy, PLH100026 Lubiaszów w Puszczy Pilickiej, PLH100031 Wielkopole – Jodły pod Czartorią, PLH100005 Niebieskie Źródła).

Obszar Sulejowskiego Parku Krajobrazowego wyróżnia się znaczącym bogactwem dziedzictwa kulturowego, które ściśle powiązane jest z historią osadnictwa nad Pilicą oraz tradycyjnym modelem użytkowania przestrzeni wiejskiej. Szczególną rangę wśród obiektów o znaczeniu historyczno-kulturowym zajmuje zespół klasztorny opactwa Cystersów w Sulejowie-Podklasztorzu, założony w XII wieku. Kompleks ten, obejmujący romańsko-gotycki kościół św. Tomasza oraz zabudowania klasztorne, stanowi jeden z najlepiej zachowanych przykładów architektury cysterskiej w Polsce i jest wpisany do rejestru zabytków jako obiekt najwyższej klasy konserwatorskiej (Pomnik Historii).

W miejscowości Skotniki zachował się późnogotycki drewniany kościół parafialny, będący jednym z najstarszych tego typu obiektów w regionie, reprezentujący tradycyjne budownictwo sakralne związane z lokalnym dziedzictwem religijnym. W Smardzewicach zlokalizowany jest barokowy kościół parafialny, wzniesiony w latach 1683–1699, należący do kompleksu klasztoru franciszkańskiego z XVIII wieku. Obiekt ten otoczony jest charakterystycznym murem z niewielkimi basztami narożnymi, co nadaje założeniu formę ufortyfikowaną i podkreśla jego historyczne znaczenie. W miejscowości Bąkowa Góra, usytuowanej na wyniesieniu o tej samej nazwie, znajdują się ruiny XIV-wiecznego zamku, wzniesionego niegdyś jako obiekt obronny. W jego bezpośrednim sąsiedztwie znajduje się XVIII-wieczny dwór Małachowskich oraz gotycki kościół parafialny z XV wieku, tworzące zespół zabytkowy o wysokiej wartości historyczno-krajobrazowej. Z kolei Majkowie słyną z ruin rycerskiego zamku (dworu obronnego) z I poł. XVI w. wzniesionego przez ród Majkowskich. Zachowane fragmenty murów

świadczą o dawnej skali i znaczeniu tego założenia obronnego. Miejscowość znana jest także z występowania grupy monumentalnych dębów, które poza wartością przyrodniczą tworzą naturalną oprawę historycznego krajobrazu kulturowego i są przedmiotem ochrony jako pomniki przyrody. Interesująca jest także drewniana zabudowa nadpilicznych wsi.

Na terenie Sulejowa znajdowały się również zabytkowe wapienniki Jan i Wiktor, będące przykładami dawnego przemysłu wapienniczego rozwijającego się w regionie od XIX wieku. Obiekty te stanowiły relikty lokalnej działalności przemysłowej związanej z eksploatacją i przetwórstwem wapieni jurajskich, które występują w podłożu geologicznym tego obszaru.

Z uwagi na wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe, a także dostępność infrastruktury rekreacyjnej w rejonie zbiornika Sulejowskiego, Sulejowski Park Krajobrazowy od lat znajduje się pod narastającą presją urbanizacyjną i turystyczną, szczególnie intensywną w okresie letnim. Obszar ten stanowi jeden z najważniejszych obszarów rekreacji weekendowej dla mieszkańców aglomeracji łódzkiej i Piotrkowa Trybunalskiego, co przekłada się na gwałtowny rozwój zabudowy letniskowej i mieszkaniowej, zwłaszcza w obrębie strefy brzegowej zbiornika (GDOŚ, 2015; Regionalny Program Operacyjny Woj. Łódzkiego 2021+). Procesy te prowadzą do fragmentacji krajobrazu, przekształceń terenów cennych przyrodniczo, zwiększenia presji na lokalne zasoby wodne oraz zaburzenia ładu przestrzennego, zwłaszcza tam, gdzie inwestycje realizowane są bez pełnego uwzględnienia zapisów dokumentów planistycznych czy ustaleń ochronnych. Skutkiem tego jest m.in. zwiększona emisja zanieczyszczeń, wzrost ilości odpadów, presja hałasowa oraz przeciążenie infrastruktury technicznej w miejscach intensywnie użytkowanych turystycznie.

Z drugiej strony Park pełni kluczową funkcję ekologiczną i hydrologiczną w skali regionu. Jako obszar silnie powiązany z doliną Pilicy, stanowi naturalny bufor retencyjny wspomagający stabilizację stosunków wodnych w zlewni, a także istotny obszar infiltracji wód podziemnych, zasilających lokalne ujęcia wody pitnej (zwłaszcza w rejonie Luciąży i Sulejowa) (Państwowy Instytut Geologiczny – PIB, 2018; MPWiK Piotrków Trybunalski). Należy zatem podkreślić, że niekontrolowana zabudowa oraz nadmierne zagospodarowanie rekreacyjne mogą prowadzić do obniżenia jakości i ilości wód infiltrujących, erozji stoków, zanieczyszczenia gleb oraz utraty zdolności ekosystemów do samoregulacji.

2. OCENA DOTYCHCZASOWEGO STANU ROZPOZNANIA

2.1. Ogólna charakterystyka stanu wiedzy

Stopień rozpoznania Sulejowskiego Parku Krajobrazowego w kontekście opracowania niniejszego operatu zagospodarowania przestrzennego można ocenić jako zadowalający. Chociaż dostępne dane nie obejmują całościowo i bezpośrednio obszaru całego Parku wraz z otuliną, zgromadzone informacje, pochodzące z dokumentów planistycznych, strategicznych, źródeł statystycznych oraz opracowań tematycznych umożliwiają przeprowadzenie wiarygodnej diagnozy przestrzennej.

Pod względem administracyjnym SuPK położony jest na terenie kilku jednostek samorządu terytorialnego, należących do powiatów piotrkowskiego, tomaszowskiego i opoczyńskiego. Opracowanie operatu wymagało zatem uwzględnienia wielu obowiązujących dokumentów strategicznych i planistycznych, zarówno lokalnych, jak i regionalnych. Szczególne znaczenie miały tu studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego poszczególnych gmin, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, a także nowe instrumenty planistyczne przewidziane reformą systemu planowania, w tym plany ogólne. Dokumenty te stanowią podstawę dla kształtowania polityki przestrzennej oraz działań ochronnych i rozwojowych na obszarze Parku i w jego otulinie.

Ze względu na przedstawiony powyżej układ administracyjny oraz brak formalnego wyodrębnienia Sulejowskiego Parku Krajobrazowego jako jednolitej jednostki funkcjonalno-przestrzennej w dokumentach planowania strategicznego i przestrzennego szczebla lokalnego i ponadlokalnego, jego obszar nie funkcjonuje jako spójny podmiot zarządzania przestrzenią w ujęciu instytucjonalnym i operacyjnym. W konsekwencji polityka zagospodarowania przestrzennego realizowana jest w sposób rozproszony, niezależnie w każdej z gmin wchodzących w skład Parku i jego otuliny, w oparciu o autonomicznie przyjmowane opracowania planistyczne, takie jak studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, a w niedalekiej przyszłości także plany ogólne.

Brak instytucjonalnych mechanizmów koordynacji pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego skutkuje istotnymi rozbieżnościami zarówno w sformułowanych celach rozwoju przestrzennego, jak i w szczegółowych rozwiązaniach funkcjonalno-przestrzennych oraz podejściu do zagadnień takich jak ochrona środowiska, kształtowanie ładu przestrzennego, zarządzanie krajobrazem czy przeciwdziałanie presji urbanizacyjnej. Taka fragmentacja planistyczna stanowi istotne wyzwanie dla realizacji spójnych, ponadlokalnych strategii ochrony przyrody i krajobrazu oraz ogranicza możliwości efektywnego wdrażania zasad zrównoważonego rozwoju w skali całego Parku i jego strefy ochronnej. Konieczność przezwyciężenia tych barier wskazuje na potrzebę intensyfikacji współpracy międzygminnej oraz większej integracji polityk przestrzennych z celami ochrony wartości przyrodniczo-kulturowych SuPK.

Aktualna baza źródłowa wykorzystywana w analizie przestrzennej Sulejowskiego Parku Krajobrazowego opiera się przede wszystkim na dokumentach planistycznych i strategicznych sporządzanych przez jednostki samorządu terytorialnego wchodzące w skład struktury administracyjnej Parku i jego otuliny. Należą do nich w szczególności: studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, a także – tam, gdzie zostały już przyjęte – plany ogólne, stanowiące nowe narzędzie planistyczne wprowadzone reformą systemu planowania przestrzennego. Uzupełnieniem powyższych dokumentów są również lokalne strategie rozwoju, gminne programy rewitalizacji oraz inne opracowania o charakterze wdrożeniowym i operacyjnym.

Zgromadzony materiał planistyczny charakteryzuje się jednak znacznym zróżnicowaniem pod względem zakresu, jakości i aktualności zawartych w nim danych oraz ustaleń. Różnice te widoczne są zarówno w poziomie szczegółowości diagnoz przestrzennych, jak i w stopniu integracji zagadnień ochrony przyrody, krajobrazu i dziedzictwa kulturowego z kierunkami rozwoju funkcjonalno-przestrzennego jednostek samorządowych. Brakuje spójności w podejściu do kluczowych obszarów problemowych oraz jednolitych standardów delimitacji i zagospodarowania przestrzeni cennej przyrodniczo.

Wysoką wartość poznawczą i analityczną wykazują natomiast strategie rozwoju gmin oraz te dokumenty planistyczne, które zawierają opracowane modele struktury funkcjonalno-przestrzennej. Zawarte w nich treści pozwalają na identyfikację głównych tendencji rozwojowych, lokalizację obszarów priorytetowych z punktu widzenia ochrony i zagospodarowania oraz ocenę powiązań funkcjonalnych między poszczególnymi jednostkami osadniczymi i obszarami otwartymi. Informacje te stanowią cenne źródło dla budowy zintegrowanej diagnozy operatu przestrzennego Parku i jego otuliny oraz dla formułowania ponadlokalnych zaleceń planistycznych, zmierzających do zachowania ładu przestrzennego i wartości krajobrazowych obszaru chronionego.

W świetle dostępnych opracowań naukowych dotyczących zagospodarowania przestrzennego obszarów chronionych, należy zauważyć, że mimo rosnącego zainteresowania tematyką planowania przestrzennego w kontekście ochrony środowiska, krajobrazu oraz zrównoważonego rozwoju, obszarowa analiza zagospodarowania poszczególnych parków krajobrazowych, w tym Sulejowskiego Parku Krajobrazowego, pozostaje nadal niedostatecznie rozwinięta. Brakuje przede wszystkim opracowań, które w sposób całościowy analizowałyby skutki braku integracji polityk przestrzennych na obszarach zarządzanych przez wiele jednostek samorządu terytorialnego, co jest szczególnie istotne w przypadku parków krajobrazowych – struktur o wysokim stopniu złożoności instytucjonalnej, silnym zróżnicowaniu funkcjonalnym oraz istotnej wrażliwości środowiskowej.

Tę lukę badawczą należy uznać za istotną, zwłaszcza w kontekście narastającej presji urbanizacyjnej, rosnących potrzeb w zakresie ochrony zasobów krajobrazowych i przyrodniczych oraz konieczności poszukiwania zintegrowanych i terytorialnie adekwatnych narzędzi planistycznych, zdolnych do harmonizacji celów ochrony i rozwoju. Brak takiego podejścia pogłębia ryzyko fragmentaryzacji decyzji planistycznych, prowadząc do utraty spójności przestrzennej i funkcjonalnej obszarów objętych ochroną krajobrazową.

2.2. Zestawienie dostępnego piśmiennictwa oraz ocena zasobów informacji pod kątem ich przydatności do potrzeb Operatu

Opracowanie operatu przestrzennego dla Sulejowskiego Parku Krajobrazowego opiera się o zróżnicowane źródła obejmujące obowiązujące dokumenty planistyczne i strategiczne, a także akty prawne.

Tab. 1. Zestawienie opracowań planistycznych, strategicznych oraz aktów prawnych w odniesieniu do operatu zagospodarowania przestrzennego SuPK

L.p.	Opracowanie	Uwagi
1.	Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030. Biuro Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego w Łodzi.	Strategia rozwoju województwa (obecnie w aktualizacji)
2.	Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, na terenie których znajduje się SuPK	Opracowania lokalne, obecnie obowiązujące

3.	Strategie rozwoju gmin i powiatów położonych w SuPK	Dokumenty strategiczne niezbędne do diagnozy zagospodarowania przestrzennego
4.	Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego	Zawiera uwarunkowania rozwoju przestrzennego województwa łódzkiego w kontekście rozwoju celów i sposobów zagospodarowania przestrzennego.
5.	Strategia Rozwoju ZIT Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Radomsko-Piotrków Trybunalski-Bełchatów	Zawiera cele i zadania dla MOF w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych
6.	Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz. U. z 2024 r. poz. 1478, 1940)	Akt prawny
7.	Audyt Krajobrazowy Województwa Łódzkiego (Uchwała nr XIII/150/25 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 15 kwietnia 2025 r. w sprawie uchwalenia Audytu krajobrazowego województwa Łódzkiego)	Wejdzie w życie od 1 lipca 2026 r.
8.	Programy ochrony środowiska w gminach, na terenie których położony jest SuPK	Zawierają szczegółowe zasady i cele ochrony zasobów naturalnych, monitorowania ich stanu oraz podejmowania działań w celu poprawy jakości środowiska częściowo przydatne dla oceny zagospodarowania
9.	Program ochrony środowiska województwa łódzkiego na lata 2025-2028 z perspektywą do 2032, przyjęty Uchwałą Nr XIII/160/25 z dnia 15 kwietnia 2025 r. Sejmik Województwa Łódzkiego	Zawiera szczegółowe zasady i cele ochrony zasobów naturalnych, monitorowania ich stanu oraz podejmowania działań w celu poprawy jakości środowiska częściowo przydatne dla oceny zagospodarowania
10.	Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz. U. z 2024 r. poz. 1478, 1940)	Akt prawny
11.	Rozporządzenie Nr 24/2006 Wojewody Łódzkiego z dnia 03 lipca 2006 r. w sprawie Sulejowskiego Parku Krajobrazowego	Akt prawny
12.	Rozporządzenia Wojewody Piotrkowskiego Nr 3/94 z dnia 21 lipca 1994 r. (Dz.U. Nr 22, poz. 136)	Akt prawny
13.	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 roku w sprawie sporządzania projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego, dokonywania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody (Dz. U. z 2005 r. Nr 94, poz. 794)	Akt prawny

Równolegle przeprowadzono analizę literatury przedmiotu, obejmującą opracowania naukowe koncentrujące się na zagadnieniach planowania przestrzennego w kontekście funkcjonowania i rozwoju parków krajobrazowych. Szczególną uwagę poświęcono publikacjom dotyczącym integracji funkcji przyrodniczych, osadniczych i rekreacyjnych, a także opracowaniom podejmującym tematykę wyzwań związanych z kształtowaniem polityki przestrzennej na obszarach objętych zróżnicowanymi formami presji antropogenicznej, w tym urbanizacyjnej, infrastrukturalnej i turystycznej. Przegląd ten pozwolił na identyfikację dominujących podejść badawczych oraz luk poznawczych, co stało się

punktem odniesienia dla dalszych analiz przestrzennych realizowanych w ramach operatu dla Sulejowskiego Parku Krajobrazowego.

Tab. 2. Zestawienie dostępnej literatury z analizą przydatności na potrzeby sporządzenia Operatu zagospodarowania przestrzennego dla SuPK

L.p.	Pozycja bibliograficzna	Opis przydatności
1.	Bednarek, M., & Dmochowska-Dudek, K. (2016). Syndrom NIMBY na obszarach wiejskich w Polsce: uwarunkowania i specyfika konfliktów wokół lokalizacji niechcianych inwestycji: NIMBY syndrome in rural areas of Poland: determinants and specificity of conflicts on the location of unwanted investments (Vol. 255). IGiPZ PAN.	Opisuje mechanizmy społecznego oporu wobec inwestycji, ważne przy planowaniu infrastruktury w sąsiedztwie obszarów chronionych.
2.	Bernatek, A. (2011). Ocena wdrażania koncepcji korytarzy ekologicznych do planów zagospodarowania przestrzennego województw. Raport WWF Polska, Warszawa.	Idee ciągłości ekologicznej i ochrony sieci przyrodniczej w polityce przestrzennej poszczególnych regionów Polski
3.	Bezowska G. 2004, <i>Przyrodnicze czynniki lokalizacji miejscowości wypoczynkowych w regionie łódzkim</i> , [w:] M. Strzyż (red.), <i>Perspektywy rozwoju regionu w świetle badań krajobrazowych</i> Problemy Ekologii Krajobrazu PAEK, 2004, Kielce, s. 181-188	Umożliwia identyfikację przyrodniczych uwarunkowań lokalizacji funkcji rekreacyjnych, co wspiera ustalanie stref funkcjonalnych w SuPK
4.	Borowska-Stefańska, M. (2015). Zagospodarowanie terenów zagrożonych powodzią w województwie łódzkim. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.	Wskazuje na konieczność uwzględniania zagrożeń powodziowych w lokalnych planach przestrzennych.
5.	Burzyński I. (red.). 1996. Parki krajobrazowe Ziemi Piotrkowskiej. Zespół Nadpiliczkich Parków Krajobrazowych. Moszczenica. ss. 166.	Historia i walory Parku
6.	Burzyński I. 1998. Rezerваты Ziemi Piotrkowskiej. Zespół Nadpiliczkich Parków Krajobrazowych. Moszczenica. ss. 192	Walory przyrodnicze Parku
7.	Demel M., Lityński M., Helman B. 2015. Pilica szlak wielu możliwości. Stowarzyszenie Dolina Pilicy. Tomaszów Maz.	Walory turystyczne i zagospodarowanie doliny Pilicy
8.	Dmochowska-Dudek K., Tobiasz-Lis P., Wójcik M., 2015, Funkcja turystyczna obszarów wiejskich woj. łódzkiego - uwarunkowania strukturalne i planistyczne, Studia Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, nr 162, wyd. PAN	Analiza funkcji turystycznej terenów wiejskich dostarcza podstaw do planowania funkcji turystycznej i związanego z nią zagospodarowania
9.	Drzazga, D. (2019). Planowanie przestrzenne jako instrument ochrony interesów publicznych. In Zarządzanie rozwojem współczesnych miast. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.	Omawia rolę planowania przestrzennego jako narzędzia ochrony interesu publicznego, co ma znaczenie przy projektowaniu aktów planistycznych dla parku.
10.	Dubel, K., Głowacki, M., Jurszczyszyn-Pieczonka, M. 2002. Wdrażanie racjonalnej gospodarki w parku krajobrazowym. [w:] K. Zimniewicz (Red.), Zarządzanie parkiem krajobrazowym w warunkach zrównoważonego rozwoju (s. 96–114). Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu.	Zasady racjonalnej gospodarki w parkach krajobrazowych

11.	Dylik J. 1948. Rozwój osadnictwa w okolicach Łodzi. ŁTN, Łódź.	Historyczne dane osadnicze mogą służyć do identyfikacji ciągłości użytkowania terenu i ochrony dziedzictwa kulturowego w SuPK.
12.	Dylik J. 1971 Województwo ze stolicą bez antenatów. Geografia historyczna województwa łódzkiego. ŁTN, Łódź.	Kontekst geograficzno-historycznego dla regionu łódzkiego, pomocnego przy analizach ewolucji przestrzennej.
13.	Fogel A. (red.), 2014. Ograniczenia w zabudowie i zagospodarowaniu terenu a ład przestrzenny. Przepisy odrębne wobec ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. IGPiM, Warszawa.	Skuteczność planowania przestrzennego w zachowaniu ładu przestrzennego
14.	Fogel A. 2011. Prawna ochrona przyrody w lokalnym planowaniu przestrzennym. IGPiM, Warszawa.	Skutki planistyczne występowania prawnych form ochrony przyrody
15.	Gmina Aleksandrów pomiędzy Pilicą a Czarną. Mapa skala 1:25000. Wydawnictwo Stowarzyszenie Centrum Wspierania Inicjatyw. Sławno.	Opracowanie kartograficzne
16.	Gorzym-Wilkowski Waldemar A. 2016. Plan ochrony jako plan zagospodarowania przestrzennego obszarów cennych przyrodniczo. Barometr Regionalny, nr 2, 117-126.	Rola planów ochrony w kontekście planowania przestrzennego obszarów chronionych w Polsce
17.	Guldon Z. 1993. Gospodarka i społeczeństwo powiatu opoczyńskiego w XVI-XVIII wieku. Wieś Radomska, Nr 4, Radom.	Analiza struktur osadniczych i własnościowych na obszarze dawnego powiatu opoczyńskiego
18.	Juszczak, S. (1999). Rejon chronionego krajobrazu wokół Zbiornika Sulejowskiego – opinie i szanse zatrudnienia w działalności pozarolniczej.	Struktury przestrzenne i przekształcenia funkcjonalne w obrębie SuPK.
19.	Kobojek, E., & Kobojek, S. (2021). Wydmę śródlądowe – środowisko przyrodnicze i działalność człowieka na przykładzie województwa łódzkiego. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.	Interakcja działalności człowieka z geomorfologią wydmową, co pomaga przy planowaniu ochrony form rzeźby terenu w SuPK.
20.	Kołodzki Z, Wypych P. 2007. Turystyka na Obszarach Natura 2000 w Dolinie Środkowej Pilicy (w:) Wnuk Z., Ziąja M., Turystyka w obszarach Natura 2000, Uniwersytet Rzeszowski. Rzeszów: 197-205	Walory turystyczne i zagospodarowanie na terenie Parku
21.	Kozłowski, R., (2010). Strategiczne znaczenie dróg ekspresowych dla rozwoju Polski środkowo-wschodniej. Opracowanie materiałów z konferencji pt. Drogi ekspresowe S-74 (proponowane zmiany przebiegu), S-12 i S-8 (Wrocław Łódź) i ich znaczenie strategiczne dla rozwoju Polski środkowo-wschodniej, która odbyła się w Tomaszowie Mazowieckim 4.06. 2008 r. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.	Infrastruktura drogowa w SuPK i okolicach
22.	Krysiak, S. (2012). Odłogi jako element potencjału rekreacyjnego w strefie nadpilicznych parków krajobrazowych.	Potencjał rekreacyjny i przestrzenny w powiązaniu z problematyką gruntów odłogowanych

23.	Małoń M., 2000, Walory turystyczne gminy Wolbórz i ich wykorzystanie przez ruch turystyczny, Turyzm, t. 10, z. 2, wyd. Uniwersytetu Łódzkiego	Walorów gminy oraz ich zróżnicowanie przestrzenne.
24.	Nowak M., Tokarzewska-Żarna Z. 2016. Ustawa krajobrazowa, rewitalizacyjna i metropolitarna. Komentarz do przepisów o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Wyd. C.H BECK, Warszawa.	Komentarz do ustawy krajobrazowej i rewitalizacyjnej
25.	Ogrodowczyk, A. (2011). Polityka przestrzenna a rozwój budownictwa mieszkaniowego po 1990 roku na przykładzie małych miast w województwie łódzkim, Acta Universitatis Lodzensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica nr 11/2011	Wpływ lokalnej polityki przestrzennej na rozwój budownictwa mieszkaniowego w małych miastach województwa łódzkiego
26.	Plan ochrony Sulejowskiego Parku Krajobrazowego. 2006. Dyrekcja Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich, Łódź	Diagnoza stanu na potrzeby poprzedniego Planu ochrony z roku 2006
27.	Problemy Ekologii Krajobrazu, t. XXXIII, s. 219–227.	Charakterystyka Obszarów Natura 2000 na terenie Parku
28.	Prószyńska-Bordas, H., Frąckiewicz, B. (2016). Segmenty turystów odwiedzających Zalew Sulejowski i ich opinia o przygotowaniu obszaru do turystyki. W: A. Rapacz (red.), Gospodarka turystyczna w regionie. Przedsiębiorstwo. Samorząd. Współpraca (s. 335–344). Wrocław: Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu.	Segmentację turystów w SuPK w kontekście planowania funkcji turystycznych
29.	Pytliński S. 2013. Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich województwa łódzkiego na obszarach chronionych i cennych przyrodniczo. Materiały konferencyjne (praca zbiorowa). Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Gniazdo. Skierniewice.	Mechanizmy rozwoju zrównoważonego w gminach z obszarami chronionymi, co bezpośrednio wspiera tworzenie wytycznych dla SuPK.
30.	Róžańska, A., Milecka, M. (2010). Piliczańskie parki krajobrazowe – idea ochrony a praktyka. Architektura Krajobrazu, 1(31), s. 29–39.	Analiza rzeczywistego stanu realizacji celów ochrony w SuPK, uwzględniając także aspekty urbanizacyjne i społeczne
31.	Sawicki B., Harasimiuk M. (red.), 2014, Rola obszarów chronionych w rozwoju edukacji, turystyki i gospodarki, Wydawnictwo Frel, Warszawa, ss. 336	Znaczenie obszarów chronionych w kontekście edukacyjnym i gospodarczym.
32.	Sulejowski Park Krajobrazowy. Mapa przyrodniczo-turystyczna, skala 1:50000, ZPKWŁ, Łódź 2023	Opracowanie kartograficzne, mapa Parku.
33.	Szafrńska E., Włodarczyk B., 2011, Turystyka w powiatach województwa łódzkiego w 2009 r., Warsztaty z geografii turystyki, T. 1, 15, wyd. Uniwersytetu Łódzkiego	Funkcje turystyczne powiatów, co pozwala na projektowanie usług turystyki zgodnych z ochroną krajobrazu SuPK.
34.	Szulczewska B., 2008, Planowanie przestrzenne a ochrona przyrody. [w:] Ochrona przyrody. Studia Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu, nr 10, Warszawa: 57–79.	Relacje między koniecznością ochrony walorów przyrodniczych a planowaniem zagospodarowania przestrzennego
35.	Szulczewska, B. (2008). Koncepcja planu ochrony a planowanie przestrzenne gmin i regionów. Studia i	Relacje między koniecznością ochrony walorów przyrodniczych a

	Materiały Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej, 10(3), 240–251.	planowaniem zagospodarowania przestrzennego
36.	Świetlik M. (red.), 2024. Plan ogólny miasta, gminy. Poradnik. Wolters Kluwer, Warszawa	Zakresu formalny i proces tworzenia planu ogólnego
37.	Tomczak, A., Sowa, D. (2011). Ochrona przyrody jako wyznacznik kształtowania przestrzeni. W: D. Kawałko, A. Radecki, A. Stasiak (red.), Prawo ochrony przyrody a wolność gospodarcza (s. 153–167). Lublin, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.	Wpływ przepisów o ochronie przyrody na planowanie przestrzenne
38.	Warczeńska, B., Szewrański, S., Mastalska-Cetera, B. (2015). Zrównoważony rozwój gmin leżących w granicach parku krajobrazowego. Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu.	Integracja ochrony środowiska z rozwojem lokalnym w gminach położonych na obszarach parków krajobrazowych
39.	Wojciechowska J. 1998. Kolonizacja turystyczna terenów nadpilicznych. ŁTN. 26	Osadnictwo na terenie Parku
40.	Wycichowska, B. (2008). Zawłaszczanie chronionego krajobrazu kulturowego przez samorządy gminne. Bilans strat na przykładzie Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich. Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego, 10, 55–66.	Konflikty przestrzenne między planami gminnymi a ochroną
41.	Wycichowska, B. (2009). Optymalizacja działań prewencyjnych na rzecz ochrony ograniczonych zasobów krajobrazu polskiej wsi. Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego, (12), 248-256.	Działania prewencyjne w zakresie ochrony krajobrazu wiejskiego
42.	Zajda, K. (2013). Innowacja w wiejskiej przedsiębiorczości. Studium przypadku działalności gospodarczej z obszaru Doliny Pilicy. Studia Regionalne i Lokalne, 14(51), 90-106.	Rozwój przedsiębiorczości lokalnej i przekształcenia funkcjonalno-przestrzenne
43.	Zaremba A. 2013. Planistyczne aspekty polityki przestrzennej a podstawy ochrony środowiska w kontekście zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Journal of Agribusiness and Rural Development, 2(28).	Relacje między instrumentami prawnymi planowania przestrzennego a ochroną środowiska
44.	Zeszyty Naukowe SGGW – Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej, nr 36.	Zakresu formalny i proces tworzenia planu ogólnego